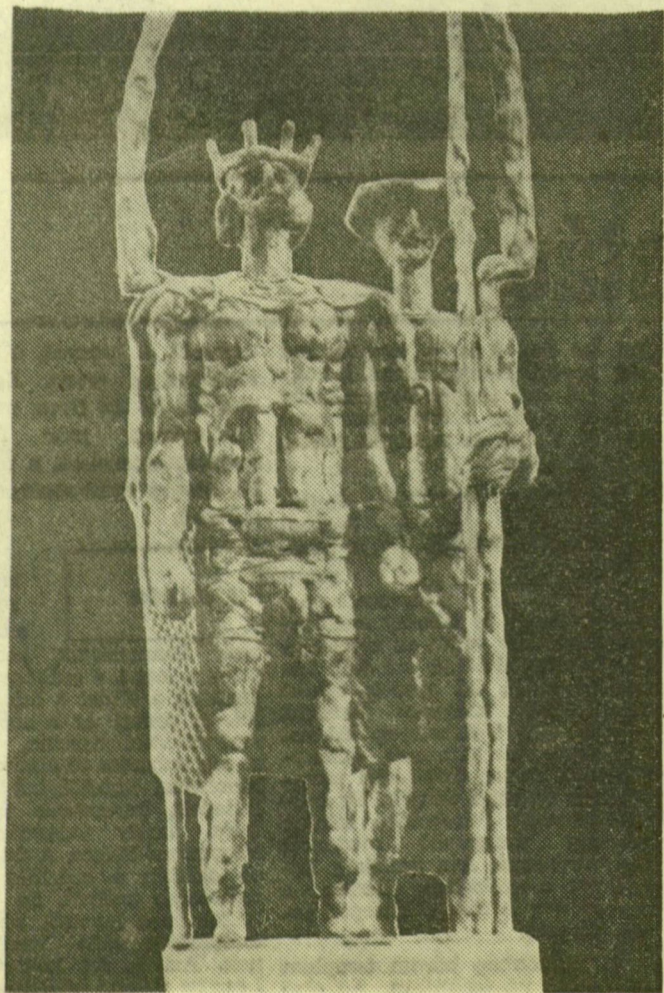

DM

magazin

Ady
Endre

DÓZSA GYÖRGY LAKOMÁJÁN

Sebő pajtás, mit szól a gyomrod?
Pajtás, ebeké a vérünk:
Fejünk fölött varjak kárognak.
Pajtás, meghalt a vezérünk.

Különb volt, mint nyolevan apátúr,
Szentebb úr nem vala itten,
Úgy trónolt ott, a tüzes trónon.
Mint az egekben az Isten.

Tréfás gyilkosok csiklandozták
S meghalt komoly, büszke fővel.
Háta mögött egy püspök állott
Szentelt vízzel és füstölővel.

Sebő pajtás, jóllaktunk egyszer,
Holt ember varjaknak étkük.
Pajtás, mi voltunk a rossz varjak,
Mi éhesen széjjeltéptük.

Gyomrunkban az élet s az átok,
Hajh, gyomor, hajh, kutya bendő.
Ti vagytok Magyarország sirja
S ti lesztek majd a jövőndő.

Lesz bőjtje a nagy lakomának,
Lesz új vezér és új Dózsa.
Sebő pajtás, ne köpködj: megvált
Bennünket a Dózsa trónja.

Juhász
Gyula

TOROZÁS

Alsóváros öskertje mellett
Az árok partja rejt talán,
Ottan pihen véres fejed,
Szörnyű halálra égetett
Dózsa György, dicső ősapám.

Alsóváros öskertje táján,
A boszorkányok szigetén
Lidércesek néha az éjnek,
És oly haloványak a fények,
Mint a szívemben a remény.

Véres fejünk lehullt a porba,
Rózsás hitünk, mint tört kereszt,
Alsóváros öskertje fáj,
Jeltelen temető e táj:
Mindenszentekkor zengem ezt!

1928.

Illusztrációk Somogyi József Kos-
uth-gyűjtemény szobrászművész Dózsa-szob-
ra, melyet ma avatnak fel Cegléden.

Dózsa György, az 1514. évi magyarországi parasztháború vezére, történelmünk kimagasló alakja, fél évezrede, az 1470-es évek első felében — pontosan meg nem határozható időpontban — született Erdélyben.

A végvidéki harcokban hírnévre emelkedett székely vitéz megbízatást kapott a török ellen toborzott kereszties hadak vezetésére. A hadjárat parasztháborúvá nőtt át, a felfegyverzett parasztok földesuraik ellen fordultak, és Dózsa György a parasztsereg vezérévé vált. Katonai tetteivel, a nép előtt kifejtett célkitűzéseivel méltó megtestesítője a parasztháború és az évszázados jobbágytörékvések eszméinek és hagyományainak. Személyében a társadalmi haladás egyik nagyszerű hőst tiszteljük, akire emlékezve, a küzdő és szenvedő néptömegekre is emlékezünk. A Dózsa nevével összeforrott parasztháború az 1848–49. évi polgári forradalmat és nemzeti szabadságharcot megelőző időszak legnagyobb jelentőségű magyarországi anti-feudális küzdelme, szerves része volt a kor európai osztályküzdelmeinek és eszméiramlatainak.

A XV. században, a feudális tulajdonviszonyok fennállása mellett, a paraszti földbirtoklás túlsúlya alapján a magyar mezőgazdaságban tovább erősödött a jobbágyparaszti áruterelés. Az osztályharc korábbi eredményei, a szabad költözködési jog kiharcolása és a robotoltatás háttérbe szorulása következtében megindulhatott a nyugat-európaihoz hasonló, szabad paraszti fejlődés irányába mutató tendenciák kibontakozása. Megjelentek a bér munka kezdeti formái, a paraszti bérletvállalások, melyek fokozták a feudális kizsákmányolást folytán már jelentékeny paraszti differenciálódást. Vékony tehetősebb réteg felemelkedése mellett a jobbágy-ság nagy tömegei, helyenként 10–30 százaléka, zsellérré vált.

A társadalmi munkamegosztás előrehaladásával fellendült az ipar és a városok fejlődése. Az erősödő városokban virágzott a céhes ipar, s számos új iparág keletkezett. A falvak tömegéből a mezővárosok sora emelkedett ki. A városi lakosság rétegződése előrehaladt. A növekvő számú városi plebejusok elnyomása mellett a patriciusok a jobbágy-ság feudális kizsákmányolásába is bekapcsolódtak.

A növekvő áruterelést és áruforgalmat az uralkodó osztály a maga számára kívánta gyümölcsösíteni. A paraszti-polgári fejlődés kibontakozó tendenciáival szemben a földesúri elnyomás erősítésére s a feudális rend korai szakaszára emlékeztető egyes súlyosabb terhek és köztartozások visszaállítására törekedtek. A pénzjáradék emelése mellett a feudális terhek növelésének fontos elemeként ismét előtérbe kerültek a terményszolgáltatások. Korlátozták a jobbágyi földbirtoklást. Támogatást indítottak a szabad költözködési jog ellen, s a jobbágyköltözést számos akadállyal nehezítették. Nöttek az egyházi terhek, s a tizedkötelezettséget az addig mentes nem katolikus román és délszláv népelemekre is kiterjesztették.

A parasztháború a középkori Magyarország legnagyobb méretű és visszhangot keltő forradalmi megmozdulása volt. A fegyvert fogott parasztok súlyos csapásokat mértek a földesurak államára. Céljaik — amelyeket Dózsa György híres ceglédi beszédében fogalmazott meg — objektíve a parasztság támadását jelentették a fennálló feudális osztályrend ellen. Szabadulni akartak a feudális terhek elviselhetetlen és emelkedő sokasága alól, tiltakoztak áruterelő tevékenységük gyümölcsének elcsátítására, szabad költözési joguk fenyegetése ellen.

Az ország függetlenségét és társadalmi fejlődését veszélyeztette a XVI. század elején mind fenyegetőbbé váló oszmán-török hatalom. Bár az akkori haza súlyos kizsákmányolást és anarchikus fenyegetéseket jelentett a parasztnak, mégis készek voltak védelmezni a megművelt földet, a családnak otthont nyújtó kunyhót is magába foglaló határokat. Az osztálynyomás ellen felkelő jobbágy-ság így egyben a külső veszély elleni fő erőt is képviselte. Az uralkodó osztály számára ugyanakkor fontosabb volt az osztályuralom biztosítása, mint a hódítók elleni harc, amiért eredetileg hadba hívta a parasztokat. A parasztháború vereségét követő

A FORRADALOM ÉS VEZÉRE

megtorlás, a jobbágy-ság lefegyverzése, pedig védtelenül dobta oda az ország közepső és déli részét az oszmán hatalomnak. A parasztháborúban osztályharc és honvédelem kérdései így ötvöződtek.

A parasztháborúban két részre oszlott a magyar társadalom. Egyik oldalon a különböző csoportokra tagolódó, szemben álló rendi pártokba tömörülő kizsákmányolók, a feudális nemesség, az egyházi hierarchia, a gazdag városi polgárok állottak. Az uralkodó osztály egymással marakodó frakciói összefogtak a felkelő jobbágy-ság ellen; együttműködésük a parasztság elleni megtorlásban századokra szóló történelmi tanulság. A másik oldalon, a kereszties had soraiban az elégedetlen mezővárosi és falusi parasztok, szervezkedő plebejusok és bányamunkások, az egyház életvitelével megbékélni nem akaró szegény papok és deákok egyaránt gyülekeztek, példát mutatva a dolgozó népretegek társadalmi összefogására az elnyomók elleni küzdelemben.

A Magyarország határai között és a határvidékeken élő többi nép, ugyancsak szerephez jutott mindkét osztálytáborban. A nagy társadalmi küzdelem tehát azt is öröklő hagyta ránk, hogy magyar és nem magyar tömegek közös érdekeit az osztályfrontok határozzák meg, s csak az osztályuralom elleni közös harc segítheti elő az egyes nemzetiségek saját céljainak előbbrevitelét is.

A Dózsa-parasztháború részét képezte azoknak a nagy európai népi megmozdulásoknak, melyekben a parasztok és plebejusok a feudális rend falait döntötték, s amelyeknek kimenelete nagymértékben befolyásolta a fejlődés későbbi irányát. Céljai — mint Európában általában, ösztönösen vagy vezetői által is megfogalmazva — a korabeli egyházi és eretnek ideológiákhoz is kapcsolódtak, kifejezték az egyház európai méretű válságát és egyengették belső demokratizálásának útját is. Szembetűnő a parasztháború párhuzama a XIV–XVI. századi európai, főleg angol, svájci, német, cseh antifeudális mozgalmakkal. Figyelemre méltó, hogy a parasztháború okai és jellemző vonásai — sajátosságai mellett is — mennyire hasonlóak voltak a környező közép- és kelet-európai országok parasztfelkeléséhez. Ezek a tényezők is hozzájárultak ahhoz, hogy az 1514. évi magyarországi parasztháború bekerült az európai történet évtáplajára.

A Dózsa-tradíció olyan politikai-ideológiai hagyomány lett, amely szétválászatlanul összeforrott a haladásért vívott társadalmi és osztályküzdelmekkel, a Duna völgyi népek esz-

mélésének és összefogásának előrevívó folyamatával. Dózsa neve a későbbi parasztfelkelések példáját és ideológiai örökségét képviselte. Felidéztek szellemét történelmünk nemzeti, polgári demokratikus és szocialista mozgalmak is. Kereszties (latinul cruciatus) hadának nevét viselték a kurucok, a plebejus balszárny jelképe 1848-ban, zászló volt az agrárszocialista mozgalmakban, a XX. század eleji demokratikus törekvésekben, az ellenforradalom és a fasiszmus elleni harcban, a háború elleni küzdelemben.

A Dózsa-hagyomány megítélésé ideológiai-politikai vízváltató volt történelmünk haladó és retrógrád irányzatai között. Az uralkodó osztályok elrettentésként, fenyegetésként nyúltak vissza Dózsa és a parasztháború példájához. Történelmi alakját évszázadokon át rágalmazták, szerepét meghamisították. Gyálázták, beszennyezték a forradalmi paraszti tömegeket, melyek seregében küzdöttek, és akiknek utódai később is, évszázadokon át ápolták szellemét. Forradalmasító vagy a forradalmat védő íróink, költőink — különösen Petőfi és Ady munkásságában, képzőművészetünk legmerészebbjeinek alkotásaiban — például Derkovits művészetében — a Dózsa-hagyomány összefonódott a társadalmi és ideológiai küzdelmekkel.

A haladó Dózsa-kép a szocialista Magyarországon vált igazán népünk sajátjává. A felszabadulás után a parasztság tömegeit lelkesítette új életük megteremtésében. Több mint négy évszázados küzdelem után a dolgozó nép szabad hazájában vált ismét a nagybirtokrendszer szétzúzásának zászlajává, valamint az új paraszti élet, a termelőségmozgalmi mozgalom jelképszerűen gyakori névadójává.

A Dózsa-idező régi kultúralis értékek a nép tömegeinek kezébe jutottak, és új alkotások gazdagították és népszerűsítették a Dózsa-képet, ébren tartva jó emlékezetét. Az irodalom, a zene, a képzőművészet szabadon hirdeti Dózsa ügyének igazát. Budapesten és Cegléden — a küzdelem két kiindulópontján — emlékművek örökítik meg harcának jelentőségét. A parasztsereg emlékét a modern marxista történetírás nálunk és a szomszédos országokban új összefüggésekbe helyezte, a népi hagyományokban oly jelentős szerepének megfelelő fontosságát a tudomány, irodalom, képzőművészet alkotásai hangsúlyozzák. Így emlékeznek rá a dolgozó milliók is, felidézve a népi nyomás elleni harcban politikai hagyománnyá vált, és a Duna völgyi népek összefogását megtestesítő Dózsa-tradíciót.

Tápai Antal relieffe